

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

גליון 4

פרשת בא

ברכות כ"ג - כ"ט

מדוע הגרע"א מציין את ה'לא ידעתי' של רש"י?

מאן שמעת ליה דאמר כוליה בית כארבע אמות דמי.
וברש"י כתב לא ידעתי היכן היא. [כ"ה:]

דברי רש"י אלו ציין לעצמו מיד היכן עוד ראה כן ברש"י, וכתב רק מה שזכר ברגע זה, אבל לא חיפש היכן עוד רש"י לא יודע. ואכן יש עוד מקומות נוספים שהרעק"א לא ציין, ומרן הוסיף לעצמו בגליון הגמ' עוד הרבה מקומות.

הגרע"א בגליון הש"ס מציין עוד הרבה מקומות בש"ס שכתב רש"י שאינו יודע. אחד שאל את **מרן הגר"ח קניבסקי** שליט"א מה הענין בזה? וכי הרעק"א בא להראות עד כמה רש"י לא יודע?

וכל זה כלול במה דאיתא בשבת [קמ"ה]: עה"פ 'הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל' תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושים יציץ ופרחים לתורה, וכן בקידושין [ל]. למה נקראו סופרים שהיו סופרים אותיות התורה.

והשיב מרן שיש יופי וחביבות מיוחדת לתורה כשמציינים היכן יש עוד ענין כזה בש"ס, כעין מסורת הש"ס - שכל פעם כשאדם לומד דבר מזכיר לעצמו היכן עוד למד כן, ולכן כשראה הגרע"א

[מנחת תודה]

הספינה שורה על ישראל רק כשהולכים בדרכי אבותיהם!

איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום.
תניא כוותיה דרבי יוסי בר' חנינא אברהם תקן תפלת שחרית וכו', יצחק תקן תפלת מנחה וכו', יעקב תקן תפלת ערבית וכו'. [כו:]

אך יש כאן מסר נוסף - הנה תפילת ערבית לדברי ריב"ל היא כנגד אברים ופדרים שלא נתעכלו, שמותר להקריבם בלילה רק אם היו ראויים להקריבם ביום.

זו גם הסיבה שה' התגלה אל יעקב קודם שירד לחו"ל, כמבואר שאין נביא מתנבא בחו"ל אלא"כ התחיל להתנבאות באר"י [מו"ק כ"ה ע"א].

המוסר השכל הוא - שרק כאשר מעשיהם של ישראל מהווים המשך למעשי אבותיהם, הם קרואים וגוי איתן עתיק יומין, והשכינה שורה עמהם גם בחוצה לארץ - גם בלילה.

אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם ח"ו, ואינם הולכים בדרכיהם, הלא יאין שכינה שורה בחו"ל ונסתלקה שכינה מהם, וממילא נתונים למשיסה ולבוז! [משך חכמה - ויגש]

מדוע דווקא תפילת ערבית היא כנגד יעקב?

הגאון רבי **מאיר שמחה הכהן** זצוק"ל מדווינסק מסביר שהלילה מרמז על הגלות, ויעקב שירד אתנו למצרים בתחילת הגלות, בא להשריש בנו שנשמור את הקשר עם בורא העולם גם בחשכת הגלויות.

איך קברניט יודע לנווט את הספינה?

ההשפעת צוללת

לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא.

בשנת ה'תש"ב שהה הגאון **רבי יחזקאל סרנא** זצוק"ל פרק זמן ממושך בבית החולים בשוויץ, ברשימות שהעלה על ערש דווי מתגלה טפח מאצילות נפשו.

בין הדברים כתב לעצמו ספיקות שהתעוררו אצלו - "בבתי החולים המודרניים נשמע קול גדול בשעת לקיחת המים וגם בהישפכם, ויתכן שהקול יפריע לשינת החולים, מה עדיף להדר בבין אדם למקום - ולהרבות במים, או למעט במים משום בין אדם לחברו?".

וכן הורה **מרן הגרא"ל מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל** להקל במקרה מסוים של נט"י שחרית, מפני חשש בן אדם לחברו, אפילו שבסתמא לא הקל לסמוך על השמועה בשם הגר"א שבזה"ז מותר ללכת ד"א בלא נט"י שחרית כי נחלשה הקליפה. [עדות הגרא"ש - כאייל תערוג]

[וראה בספר שערי תורת הבית מהגאון **רבי יהודה טשזנר** שליט"א, שמעורר שצריך לשקול בחכמה כל הידור חומרה - ומביא כדוגמה את נטילת ידים לתפילה, שמעיקר הדין אי"צ כלי, ובודאי לא ג' פעמים על כל יד. והמחמיר בדבר, מלבד חשש בל תשחית על המים, לפעמים הוא מעכב את הרבים כשיש ברזים מועטים, וגורם ביטול תורה או להפסיד את תחילת התפילה.]

א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו, ואוי לה לספינה שאתה קברניטה. [כח.]

מבואר כאן שלגדול הדור יש תפקיד כפול, של פרנס ושל קברניט, מה ההבדל בניהם, מהו פרנס ומהו קברניט?

מסביר מרן הגאון **רבי יעקב אדלשטיין** זצוק"ל שפרנס הוא לשון מפרנס ומכלכל - גדול הדור מנהל את דורו, וכל אחד בא להוועץ בו ולהתברך מפיו בדבר רפואה וישועה, זהו פרנס המנהיג את הציבור.

אבל יש לו עוד תפקיד, של **קברניט** - הנהגת הספינה בים דרך אניה בלב ים, הוא אחד משלושת הדברים שהעיד שלמה המלך שנפלאו ממנו, [משלי ל'] שהרי בים אין דרך המלך ומסלול כבוש, אין סימני דרך ותמרורים המראים את הכיוון, מי שמביט נכחו רואה רק מים ומים לכל מראה העין.

רק הקברניט המנווט את הספינה יודע את מיקומה, ומוצא את הכיוון על ידי הבטה לשמים, ועל ידי עיון במערכת הכוכבים, שהוא חייב להכיר את משמרותיהם ברקיע וסדריהם ושינויי מקומם, ולדעת לפיהם - היכן הוא נמצא, ולאן יטה את הספינה.

גדול הדור נמשל לקברניט של אנייה - לדוגמא לפני רבינו הסטייפלר זצ"ל הובאו בעיות שלא היה כל סימן ואות כיצד לנהוג, אבל הקברניט אינו מביט רק נכחו, הוא נושא את עיניו לשמים על ידי לימוד התורה הקדושה, וכך הוא ידע לנווט את ספינתו כקברניט, ומביאה לחוף מבטחים. [בעקבי תודה]

הפחד של רבי נחוניא בן הקנה

שלא יארע דבר תקלה על ידי. ע' רש"י. [כח:]

היתכן שתנא כ"כ קדוש יש לו לחשוש כל יום מחדש שמא הוא ישמח לאיד בתקלת חבריו? והאם באמת יש לו מה לחשוש שחבריו התנאים קדושי עליון ישמחו בתקלתו?

עונה **מרן הגרא"ל שטינמן** זצוק"ל שאדרבה היא הנותנת דווקא בגלל עוצם גדלותו חשש מכל סרך של תחושת שמחה דקה בתקלת חברו!

ומביא שמצינו בבבא קמא [דף צ"ח ב'] שאמר רב חסדא איזה דין ואח"כ מצאו ברייתא שכתוב נגדו, ביקש מהם רב חסדא שלא יספרו לבני הישיבה.

ומפרש רש"י 'משום דחדו בי דמשכחי תיובתא למילתי', זאת אומרת שישמחו שנכשלת, נורא ואיום!

עכ"פ מה רואים? שבזמן שנמצא בתוך בית המדרש שיש עוד אנשים, יכול להיות עד כדי כך, שבן אדם גדול ישמח בכשלון של חברו!

ומאיך הפחד שלו שיכשל בדבר הלכה, נבע רק מגודל הערכה וההכרה שלו בקדושת התורה - שטעות בה זה הבזיון הכי גדול שקיים, ומלמד אותנו איך להעריך את התורה.

בגמ' תענית מסופר ש"ל חזר על המשנה מ' פעמים לפני שנכנס לשיעור של ר' יוחנן, הסיבה שחזר דווקא "ארבעים פעמים" דוקא, כדי שיזכיר לעצמו שהוא הולך עכשיו ללמוד תורה של הקב"ה! ורק כך זוכים שהדברים יהיו "שמחים כתינתן מסיני".

זהירות מלימוד במקומות המסוכנים

ת"ח אסור לו לעמוד במקום הטנופת.

היה אברך בכולל של ישיבת תורה אור שנהג כשאיחר להכנס לבנין הישיבה מהכניסה הצדדית.

פעם א' הבחין בו הגאון **רבי חיים פנחס שיינברג** זצוק"ל, האברך חשש מתגובתו על האיחור, אך הוא בחכמתו העיר לו בדרך כבוד - איך ת"ח כמוך מסוגל לעבור דרך פחי האשפה? הרי אסור לחשוב שם בלימוד...

אחד מתלמידיו של הגאון **רבי אברהם גניחובסקי** זצוק"ל סיפר שבהתחלה מאוד התפלא על הנהגתו, שלפעמים באמצע שדיברו בלימוד תוך כדי הליכה ברחוב, הרב היה מעלה נושא חולין שאינו קשור לסוגיה הנלמדת.

עד שהתברר לו שכל פעם שהם מתקרבים סמוך לפחי אשפה וכדומה הרב מסיט בחכמתו את הנושא כדי לא לדבר דברים שבקדושה, ומיד אח"כ מבלי שירגישו חזר לתלמודו.

אנחנו במדרגה רחוקה מאד מזה, אבל "משהו" צריך לדעת שלימוד התורה זה לא סתם - נכנסים ולומדים, לדעת שהתורה זה לא סתם לימוד חכמה.

אלא ללימוד התורה צריך לגשת באימה וביראה ברתת ובוזיע! וזה מה שצריך להרגיש, ולכה"פ לחשוב מדי פעם שהוא רוצה להגיע למצב של מתן תורה, כמו שהיה במעמד הר סיני.

מדוע דווקא המלך חזקיהו בא לקראת ר' יוחנן?

שלא זכו לעסוק בתורה, אמנם הגמ' מסבירה שהוא העדיף 'הצלה פורתא בטוחה, וחשש שאם יבקש יותר יפסיד הכל, אך בכל זאת עדיין קינן בו חשש שמא טעה.

ולכן חזקיהו בא לקראתו לחזק את רוחו, שהעדת לומדי התורה מוצדקת, כאשר 'מלחמת סנחריב' מהווה הוכחה ברורה שרק כח התורה יציל את העולם, שהרי בדורו של חזקיהו שכולם עסקו בתורה זכו להצלה פלאית.

בשעת פטירתו אמר להם פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא. [כח:]

מדוע דווקא המלך חזקיהו בא לקראת ר' יוחנן בן זכאי לפני מותו?

מרן הגאון **רבי יוסף שלום אלישיב** זצוק"ל היה רגיל להסביר את החשש של רבי יוחנן בן זכאי עפ"י הגמ' בגיטין [נו:]: שמתארת את המפגש של רבי יוחנן בן זכאי עם הקיסר קודם החורבן, שבה ניצל את ההזדמנות כדי לבקש שלושה דברים בלבד: א. יבנה וחכמיה. ב. השולשלת של רבן גמליאל. ג. ואת הרפואות של רבי צדוק.

סביר להניח שכבר באותו הדור התעוררה הביקורת כלפיו [עיי"ש בגמ'], מדוע הציל רק את 'יבנה וחכמיה' ולא דאג גם לחלשים

ממה חשש ר' יוחנן?

ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי. [כח:]

את החשש של רבי יוחנן בן זכאי הסביר **מרן הגרא"ל שטינמן** זצוק"ל עפ"י דברי הגר"א במשלי [י"ד ל"ט] שרשע שהוא רע לבריות נמצא בגיהנם יותר מהרשע שהוא רע לשמים, ואינו עולה מהגיהנם עד שילך הצדיק דרך הגיהנם, ואז מעלה אותו הצדיק משם.

וא"כ החשש של רבי יוחנן בן זכאי היה שמא יצטרך לעבור דרך הגיהנם, שגם זה דבר קשה.

והנה יש שני חלקים שהתורה מתייחסת אליהם - חלק אחד בין אדם למקום, חלק אחד בין אדם לחבירו.

ומדברי הגר"א למדנו שהעונש של בין אדם לחבירו יותר קשה, ומכיוון שיותר מצוי שנכשלים בדברים שהם רעים לבריות רח"ל, צריך בהם זהירות יתירה, שהרי בגיהנום נענשין יותר על דברים אלו.

פרשת צא

וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְכַרְוֶן בֵּין עֵינֶיךָ לְבִטְנְךָ

וְהָיָה תוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ.

ובמכילתא: מכאן אמרו המניח תפילין כאלו קרא בתורה.

בגמ' ברכות [כד.] כתוב - דורשי שמורות אמרו 'והיו חייך תלואים לך מנגד' זה התולה תפיליו.

ופירש רש"י - זה התולה תפיליו. שהתורה חיוו של אדם ורמז לך הכתוב שיתלו חיוו.

והתמיהה עולה הרי הגמרא דיברה על תפילין, ומדוע רש"י עבר לדבר על התורה - **שהתורה חיוו של אדם?**

[אכן הב"ח מכח קושיה זו מגיה כאן, וגורס **שהתפילין חיוו של אדם**.]

הגאון **רבי יחזקאל אברהםסקי** זצוק"ל מיישב את הגרסה שלפנינו עפ"י דברי המכילתא הנ"ל, שהיות והמניח תפילין כאלו קרא בתורה, א"כ בהחלט שייך לומר על המזלזל בתפילין שזלזל בתורה - והתורה חיוו של אדם.

הבהרה

הפנינים מלוקטים ונערכים
בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות: peninim88@gmail.com

נשמח לקבל שיחות ושיעורים מתורת רבותינו.